

УДК 658.15

Капканець В. С.

ДВНЗ «Криворізький національний університет»

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ ПІДПРИЄМСТВ ЗАЛІЗОРУДНОЇ ГАЛУЗІ

В основу статті покладена ідея оптимізації системи управління фінансово-економічним потенціалом підприємств залізорудної галузі. У роботі проведено базову діагностику стану фінансово-економічного потенціалу галузі за останні п'ять років. На основі результатів аналізу сформовано механізм удосконалення системи управління потенціалом на галузевому рівні. Відповідно до нього, представлено практичні напрями оптимізації досліджуваної системи управління фінансово-економічним потенціалом залізорудних підприємств.

Ключові слова: фінансово-економічний потенціал, система управління потенціалом, залізорудна галузь, залізорудне підприємство, фінансово-економічне планування, фінансові ресурси.

Постановка проблеми. Інтеграція України в європейський економічний простір зумовлює необхідність упровадження інноваційно-прогресивних методів та інструментів управління на всіх рівнях господарства. Передусім це стосується підприємств промислових галузей економіки, які здебільшого орієнтовані на експорт, а тому їхня діяльність має відповідати встановленим світовим стандартам і вимогам. При цьому особливої актуальності набуває координація управлінських зусиль суб'єктів господарювання на нарощування їх фінансово-економічного потенціалу, котрий відображає потенційну вартісну можливість підприємств розширювати власні обсяги виробництва і реалізації продукції, підтримувати належний рівень ліквідності та рентабельності, а також забезпечувати фінансову стійкість, конкурентоспроможність і життєздатність. Ураховуючи це, можна стверджувати, що використання сучасних прогресивних інструментів економічного маневрування фінансовими ресурсами у виробничо-господарській діяльності промислових підприємств дасть їм можливість не лише забезпечити оптимальний прибутковий розподіл усіх ресурсів, а й наростити їх фінансово-економічний потенціал уже на галузевому рівні. Отже, впровадження ефективної системи управління фінансово-економічним потенціалом вітчизняних суб'єктів господарювання є досить важливим питанням, вирішення якого неможливе без розроблення принципово нових інноваційних підходів до вдосконалення даної системи в умовах мінливого зовнішнього економічного середовища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема розроблення специфічних методів та інструментів менеджменту в межах формування ефективної системи управління фінансово-економічним потенціалом підприємств знайшла своє відображення в дослідженнях таких зарубіжних і вітчизняних економістів, як: В. Артеменко, Є. Афанасьєв, І. Балабанов, В. Бикова, І. Бланк, В. Геєць, Н. Гнип, П. Єгоров, Л. Кирилова, В. Ковальов, П. Комарецька, Н. Левченко, І. Ломачинська, І. Маслак, М. Мескон, Б. Мочалов, В. Савчук, Е. Сорокіна, А. Стрікланд, А. Ткаченко, А. Томпсон, О. Федонін, О. Щєкович та ін. [1–6]. Проте, незважаючи на достатню кількість наукових праць, присвячених дослідженню означеного питання, у сучасних євроінтеграційних умовах господарювання підприємств існує необхідність його поглибленого вивчення з паралельним практичним застосуванням комплексу новітніх методів управління.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Питання дослідження особливостей управління фінансово-економічним потенціалом суб'єктів господарювання є досить актуальним для сучасних галузей національного господарства. Однак ураховуючи значну кількість досліджень щодо даної проблеми, недостатньо приділено уваги її вивченню на рівні окремих промислових галузей економіки. Кожна з таких галузей є специфічною та унікальною, а також має певні особливості з огляду на рід її господарської діяльності та продукцію, що виробляється її підприємствами. Однією з них, безумовно, є залізорудна галузь гірничо-металургійного комплексу України, яку можна вважати провідною експортоорієнтованою промисловою галуззю держави. Отже, вирішення проблеми вдосконалення системи управління фінансово-економічним потенціалом залізорудних підприємств є стратегічно важливим для економіки країни та має суттєве макроекономічне значення.

Мета статті полягає в удосконаленні системи управління фінансово-економічним потенціалом залізорудних підприємств на основі розроблених інноваційно-прогресивних методів та інструментів менеджменту, а також запропонованих напрямів оптимізації з огляду на специфіку внутрішнього та зовнішнього середовища.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасних економічних умовах загострюється проблема оптимального управління фінансовими ресурсами суб'єктів господарювання та їх потенційними можливостями і резервами. Причому стан фінансово-економічного потенціалу підприємств доречно оцінювати на галузевому рівні, враховуючи їх однорідну специфіку діяльності. Саме в такий спосіб можна найбільш достовірно встановити рівень його накопичення, потенційну динаміку зміни та перспективи подальшого розвитку з огляду на вплив економічних факторів внутрішнього й зовнішнього середовищ. Це стосується і підприємств залізорудної галузі гірничо-металургійного комплексу України, управління фінансово-економічним потенціалом яких являє собою складний системний процес, що базується на синергетичній взаємодії вартісних величин усіх видів залучених ресурсів, виробленої та реалізованої залізорудної продукції, а також комплексу фінансових інструментів, необхідних для забезпечення належного відтворення на всіх етапах виробничо-господарської діяльності.

Слід сказати, що прийняття рішення щодо вдосконалення системи управління фінансово-економічним потенціалом будь-якого суб'єкта госпо-

дарської діяльності залежить від першочергового аналізу його рівня в динаміці за певний проміжок часу. У загальному випадку доречно опиратися на значення галузевого інтегрального показника стану фінансово-економічного потенціалу за кожен досліджуваний рік. Даний параметр формується на основі нормалізованих розрахункових значень фінансових показників діяльності всіх підприємств галузі, котрі в тому чи іншому виразі відображають ефективність використання різних фінансових ресурсів. Насамперед це індикатори ліквідності, фінансової стійкості та ефективності використання капіталу, а також показники рентабельності (прибутковості). Таким чином, урахувавши вищесказане, представимо в динаміці зміну значень параметра стану фінансово-економічного потенціалу досліджуваної залізорудної галузі за останні п'ять років (2011–2015 рр.) із прогнозом на 2016 р. для відстеження тенденцій його розвитку та встановлення необхідності прийняття подальших оптимізаційних рішень. Значення інтегрального показника по рокам розраховано на основі аналітичних даних фінансової звітності залізорудних підприємств України [2]. Отримані значення параметра зобразимо графічно в динаміці на рис. 1.

Виходячи із зображеного графіка на рис. 1, можна сказати, що рівень фінансово-економічного потенціалу залізорудної галузі станом на кінець аналізованого періоду суттєво скоротився. Причому якщо в 2013 р. він був наближений до оптимально максимального стану, то в 2015 р. має вже критичне або навіть збиткове значення. Передусім така ситуація зумовлена перебігом кризових явищ у державі за останні два роки, зниженням обсягів виробництва залізорудної продукції, втратою певних ринків збуту на внутрішньому рівні, скороченням частки власних фінансових ресурсів, неприбутковою господарською діяльністю окремих підприємств галузі тощо. Крім того, варто звернути увагу на те, що оптимістичне прогнозне значення галузевого інтегрального показника стану фінансово-економічного потенціалу залізорудних підприємств на 2016 р. досягає лише позначки 5,80, що на 30,04% більше за параметр попереднього року, однак на 54,33% менше за аналогічний «еталонний» показник 2013 р.

Усе це дає підстави стверджувати, що на даний момент система управління фінансово-економічним потенціалом залізорудних підприємств на галузевому рівні є не досить дієвою та ефективною, тому потребує впровадження кардинальних організаційних змін, більш прогресивних технологій менеджменту та надійних оптимізаційних рішень, з огляду на сучасні тенденції розвитку економіки і відповідні ризики. Вдосконалення такої системи має враховувати не лише функціональну

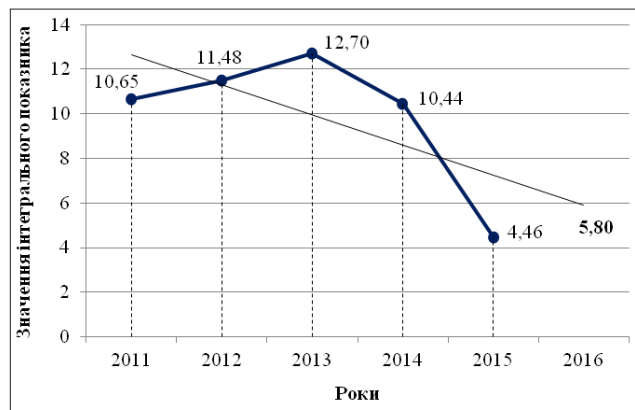

Рис. 1. Динаміка зміни значень інтегрального показника стану фінансово-економічного потенціалу залізорудної галузі за 2011–2015 рр.

Джерело: розраховано автором на основі [2]

структуру фінансово-економічного потенціалу підприємств та специфіку господарської діяльності галузі, а й опиратися на базові функції управління (планування, організацію, мотивацію, контроль і координацію). У загальному відображенні механізм удосконалення системи управління фінансово-економічним потенціалом на галузевому рівні можна представити на рис. 2.

Ураховуючи ключові елементи вищеведеного механізму, сформуємо основні напрями вдосконалення системи управління фінансово-економічним потенціалом підприємств саме досліджуваної залізорудної галузі. Першочерговим завданням є формування ефективного і реально дієвого кадрового апарату з вирішення фінансових питань, причому на всіх рівнях організаційної структури залізорудних підприємств та на всіх етапах їх виробничо-збутового процесу. Слід сказати, що будь-

Рис. 2. Базовий механізм удосконалення системи управління фінансово-економічним потенціалом підприємств на галузевому рівні

Джерело: складено автором на основі [1–6]

яке залізорудне підприємство гірничодобувного чи гірничо-збагачувального кластеру характеризується однорідною специфікою діяльності, а тому має подібну організаційну структуру управління, причому у фінансовому аспекті також.

Ефективна фінансова структура управління підприємствами залізорудної галузі має формуватися на таких засадах та рішеннях:

1) вища ланка управління, безумовно, має бути представлена фінансовим директором, його трьома заступниками (заступником із питань фінансового планування і бюджетування; заступником із питань фінансової підтримки виробничо-збутового процесу; заступником із питань фінансової діагностики, оцінки та прогнозування) та головним бухгалтером;

2) на середньому рівні управління має бути організований цілісний фінансово-економічний підрозділ, який у взаємозв'язку координуватиме роботу кожного фінансового бюро, прив'язаного до відповідної виробничо-обслуговуючої ланки залізорудного підприємства. Склад таких бюро повинні формувати спеціалісти потрібної кваліфікації, аналітики та бухгалтери;

3) низький рівень фінансового управління має передбачати наявність двох або трьох фінансових аналітиків, які здійснюватимуть збір необхідної інформації та поточну фінансову оцінку ефективності використання всіх видів ресурсів у трансформаційному процесі в межах кожного цеху виробничо-обслуговуючих ланок підприємства.

Слід сказати, що формування фінансової структури управління на перелічених засадах дасть можливість залізорудним підприємствам не лише оптимально та з максимальною віддачею організувати працю фінансового апарату, а й підвищити ефективність розподілу фінансових потоків на всіх рівнях, досягти найбільш прозорої та достовірної фінансової ситуації в межах підприємства, своєчасно виявити ризики та «вузькі місця», наростити фінансово-економічний потенціал та посилити фінансовий стан у цілому.

Забезпечення своєчасного фінансового планування на належному рівні є передумовою здійснення оптимального розподілу фінансових ресурсів, організації ефективного безперервного операційного процесу та запобігання негативним економічним ризикам у господарській діяльності підприємств. Досліджувана залізорудна галузь характеризується недостатнім рівнем розвитку фінансово-економічного планування, яке часто зводиться до простого встановлення планових обсягів залучення ресурсів, виробництва та реалізації продукції в межах прийнятної стратегії розвитку. Враховуючи це, поліпшення процесу фінансового планування в умовах діяльності залізорудних підприємств має передбачати: кваліфіковане розроблення якомога більше типів коротко-, середньо- і довгострокових планів діяльності; формування стійкої фінансової стратегії та дієвого портфелю альтернативних стратегій розвитку з огляду на непередбачувані ситуації та ризики; здійснення бюджетування на всіх функціональних рівнях, а також створення відповідного платіжного календаря; складання дієвих комплексних планів інвестиційної, фінансової, дивідендної, податкової та облікової політики на визначений період; системне формування планів прогнозних балансів, фінансових результатів та бюджетних коштів; розроблення інноваційних проектів прогресивного перспективного розвитку; оптимізацію руху фінансових ресурсів, а також урегулювання фінансових

відносин, що виникають у процесі розрахункових відносин між суб'єктами господарювання для їх ефективного накопичення і розподілу; своєчасне визначення зовнішніх і внутрішніх джерел фінансування діяльності; формування вартісних планів залучення ресурсів відповідно до планів виробництва і реалізації продукції на внутрішній та зовнішній ринки тощо.

Окрім оптимізації процесу планування в системі управління фінансово-економічним потенціалом залізорудних підприємств, важливе місце займають його достовірна діагностика й оцінка на галузевому рівні. Причому вирішальне значення у цьому процесі має застосування ефективних інноваційних методів та інструментів аналізу. Найбільш дієвим є метод розрахунку галузевих фінансово-економічних показників діяльності підприємств, що найбільшою мірою стосуються ефективності використання різних фінансових ресурсів та фінансово-економічного потенціалу в цілому. Насамперед це такі групи показників, як параметри ліквідності, фінансової стійкості та рентабельності. На основі їх нормалізованих розрахункових значень за конкретний період часу слід визначати інтегральний показник стану фінансово-економічного потенціалу, котрий у сукупності відображає рівень його оптимального використання та динаміку зміни з подальшими перспективами розвитку.

В оцінці рівня фінансово-економічного потенціалу залізорудних підприємств на галузевому рівні доцільно використовувати прогресивні графічні методи аналізу, до яких варто віднести сітку, нормалізовану сітку і шкалу потенціалу. Такі інструменти формуються здебільшого на розрахункових та нормалізованих значеннях завчасно відібраних фінансових коефіцієнтів та слугують своєрідним індикатором, за яким можна охарактеризувати стан фінансово-економічного потенціалу та спрогнозувати його тенденції розвитку на майбутнє. На основі використання таких графічних методів керівники залізорудних підприємств зможуть адекватно приймати серйозні рішення щодо зміни стратегічних пріоритетів їх розвитку задля підвищення рівня фінансово-економічного потенціалу.

Слід сказати, що зміцнити фінансово-економічний потенціал підприємств можна також за рахунок застосування ефективних методів економіко-математичного моделювання. Їх використання значно підвищує надійність та достовірність економічного аналізу на основі розширеного дослідження внутрішніх і зовнішніх факторів впливу, а також обґрунтування відповідних управлінських рішень щодо вибору найбільш оптимального портфелю розподілу фінансових ресурсів та виробничих резервів [3, с. 58].

Що стосується напрямів ефективного пошуку, накопичення та розподілу фінансових ресурсів, першочерговим етапом в даному процесі є визначення оптимального співвідношення між власним та позиковим капіталом, яке має забезпечити максимальну рентабельність власних фінансових ресурсів за мінімального економічного ризику. При цьому оптимізацію ліквідності залізорудних підприємств варто реалізовувати за допомогою комплексного механізму фінансової стабілізації, що являє собою систему заходів, спрямованих водночас на збільшення грошових активів та зниження фінансових зобов'язань. Зростання загальної суми грошових активів можливе за рахунок: оптимізації усіх запасів товарно-матеріальних цінностей шляхом встановлення відповідних базових нормативів за техніко-економічними роз-

рахунками; прискорення темпів оборотності дебіторської заборгованості шляхом установлення мінімальних термінів надання комерційних кредитів; рефінансування дебіторської заборгованості шляхом форфейтингу, факторингу, примусового стягнення, дисконтування векселів; прискорення оборотності скорочення обсягу сезонних, гарантійних і страхових запасів у період кризових явищ на підприємстві. Своєю чергою, фінансові зобов'язання можна знизити за рахунок: скорочення величини постійних затрат, зокрема витрат на утримання управлінського персоналу; зниження рівня умовно-змінних затрат; збільшення строків кредиторської заборгованості за окремими товарними операціями; відкладення термінів виплати дивідендів та пайових відсотків [4; 6].

Окрім того, у процесі зміцнення фінансово-економічного потенціалу підприємств залізорудної галузі досить важливим є збільшення обсягу грошових коштів на їх розрахунковому рахунку. Це, насамперед, підвищить абсолютну ліквідність підприємств, що дасть їм змогу брати комерційні коротко- і довгострокові кредити для фінансування поточної виробничо-господарської діяльності, оскільки подібні кредити можуть надаватися тільки платоспроможним компаніям, фактичне значення коефіцієнта абсолютної ліквідності яких відповідає нормі. Також збільшення величини грошових коштів можливе за рахунок реалізації окремих виробничих і невиробничих фондів або здачі їх в довгострокову оренду.

Слід зазначити, що забезпечення оптимального використання фінансової інформації також слугує важливим фактором у досягненні високого рівня фінансово-економічного потенціалу підприємств. Достовірна інформація в будь-якому прояві необхідна як для керівників суб'єктів господарювання, так і для зовнішніх інвесторів, тому створення ефективної та прозорої фінансової аналітично-інформаційної бази в межах залізорудних підприємств є не лише гарантом своєчасного попередження кризових явищ в їх господарській

діяльності, а й важливою передумовою залучення інвестиційно-інноваційного інтересу [5, с. 71].

Наостанок варто сказати, що ефективна реалізація кожного запропонованого напрямку вдосконалення системи управління фінансово-економічним потенціалом підприємств залізорудної галузі неможлива без здійснення контролю на всіх етапах оптимізації та прогнозування подальших тенденцій фінансового розвитку. Подібний контроль та координація повинні бути здійснені відповідними фінансовими спеціалістами і топ-менеджерами в межах кожного залізорудного підприємства та охоплювати всі господарські процеси починаючи з оптимізації плану розподілу усіх видів ресурсів відповідно до наявних потреб і закінчуючи коригуванням стратегічних орієнтирів подальшого функціонування.

Висновки. У сучасних євроінтеграційних економічних умовах проблема вдосконалення системи управління фінансово-економічним потенціалом промислових підприємств набуває особливої актуальності. Враховуючи це, у статті сформовано базовий механізм оптимізації даної системи на прикладі функціонування підприємств залізорудної галузі гірничо-металургійного комплексу. Такий механізм не лише враховує специфіку галузі та функціональний склад фінансово-економічного потенціалу її підприємств, а й опирається на основні функції менеджменту. Відповідно до нього, запропоновано базові напрями вдосконалення галузевої системи управління фінансово-економічним потенціалом залізорудних підприємств, що в загальному вираженні враховують: формування дієвої фінансової організаційної структури в межах підприємств; забезпечення процесу фінансового планування і бюджетування на належному рівні; застосування прогресивних методів і технологій аналізу та оцінки рівня потенціалу; розроблення напрямів оптимізації пошуку, накопичення та розподілу основних фінансових ресурсів; формування ефективної системи контролю, координації та прогнозування в процесі оптимізації.

Список використаних джерел:

1. Федонін О.С. Потенціал підприємства : формування та оцінка / О.С. Федонін, І.М. Рєпіна, О.І. Олексюк. – К. : КНЕУ, 2006. – 316 с.
2. Агентство з розвитку інфраструктури фондового ринку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://smida.gov.ua>.
3. Бикова В.Г. Фінансово-економічний потенціал підприємств загальнодержавного значення – оцінка і управління / В.Г. Бикова // Фінанси України. – 2005. – № 6. – С. 56–61.
4. Боронос В.М. Фінансовий менеджмент : [навч. посіб.] / В.М. Боронос. – Суми : СумДУ, 2012. – 539 с.
5. Артеменко В.Г. Фінансовий аналіз / В.Г. Артеменко, М.В. Беллендир. – М. : ДІС, 1997. – 128 с.
6. Ломачинська І.А. Механізм управління фінансами підприємств в умовах трансформації економіки : [монографія] / І.А. Ломачинська. – Одеса : Астропринт, 2011. – 280 с.

Капканец В. С.

ГВУЗ «Криворожский национальный университет»

НАПРАВЛЕНИЯ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ СИСТЕМЫ УПРАВЛЕНИЯ ФИНАНСОВО-ЭКОНОМИЧЕСКИМ ПОТЕНЦИАЛОМ ПРЕДПРИЯТИЙ ЖЕЛЕЗОРУДНОЙ ОТРАСЛИ

Резюме

В основу статті положена ідея оптимізації системи управління фінансово-економічним потенціалом підприємств залізорудної галузі. В роботі проведена базова діагностика стану фінансово-економічного потенціалу галузі за останні п'ять років. На основі результатів аналізу сформовано механізм удосконалення системи управління потенціалом на галузевому рівні. Згідно з ним, запропоновано базові напрями удосконалення галузевої системи управління фінансово-економічним потенціалом залізорудних підприємств.

Ключевые слова: фінансово-економічний потенціал, система управління потенціалом, залізорудна галузь, залізорудне підприємство, фінансово-економічне планування, фінансові ресурси.

Капканець В. С.

SHEI «Kryvyi Rih National University»

DIRECTIONS OF IMPROVEMENT OF FINANCIAL-ECONOMIC POTENTIAL MANAGEMENT SYSTEM OF IRON ORE ENTERPRISES

Summary

This article is based on the idea of optimizing the management system of financial-economic potential of iron ore enterprises. In the paper the basic diagnosis of state of financial-economic potential of the industry over the past five years was conducted. On the basis of analysis the mechanism of improving management system of potential at the industry level was formed. According to it practical directions of optimizing the researched management system of financial-economic potential of iron ore enterprises were presented.

Key words: financial-economic potential, potential management system, iron ore industry, iron ore enterprise, financial-economic planning, financial resources.

UDC 332.122

Kovalenko S. I.

Danube Institute of
National University "Odessa Maritime Academy"

TO A PROBLEM OF CROSS-BORDER CLUSTER SYSTEM SOCIAL EFFICIENCY EVALUATION

Problem of social and economic evaluation for cross-border cooperation is of current concern. The work researches problems of social efficiency evaluation for a meso-level of international integration formations representing intra-branch and inter-branch cooperation in the form of cross-border cluster systems. Principles, criteria and stages are reviewed for evaluation of social effects of cluster formation within a euroregion as an essential and necessary condition of quality progress in European integration for Ukraine.

Key words: meso-level, cross-border cluster system, European integration, euroregion, social effect, budget efficiency, living standards.

Introduction. Cross-border economic space self-organization in the form of socially-oriented clusters is related with changes of targets' landmarks in global economy. Modern economy may be described as an "economy of improved living standards", which encompasses improvement of ecological conditions of habitation and human activities and improvement in the population health level [1, p. 6]. The economy of improved living standards, along with the above formulation determines aims in the social development. Achievement of the stated aims may be provided by knowledge economics with IT, nano-technologies, and bio-technologies as the key trends of its development. This concept pre-determined new types of clusters appearance in euroregions, such as socially oriented clusters.

Cross-border cluster systems (the CBCS) are represented by networks including suppliers, manufacturers and customers residing in adjacent states and concentrated geographically within a euroregion adjacent to national borders. They cooperate and compete, they are linked in technological chains and complement each other, they cooperate with cross-border institutions, including scientific, educational and business infrastructure, public authorities and international organization in pursuit of strategic aim to improve cluster components', regional and national competitiveness. Distinctive feature of cross-border cluster lies in higher significance of macro-economic component as well, as in social aspect of euroregional economic development. Therefore, majority of research is concentrated in the determination of the cluster's contribution into formation of indexes of social and economic development of the territory, in which this cluster is located [2, p. 18].

In Ukraine objectives faced in striving to innovation type of development are associated, in particular, with necessity to generate international cluster systems within euroregional structure. These cluster system face the challenge to generate social effects (externalities). Methodology of evaluation of such externalities seems to the author as an essential problem.

Problems of development of forms and instruments of cross-border regionalism on the quasi-integration basis in terms of newer economic order and newer challenges imposed by global instability are reviewed in works by national economists, such as: B. V. Burkinsky, V. M. Heyets [3], M. I. Dolishnyi [4], V. S. Kravtsiv, N.A. Mykula [5, p.130], S. I. Sokolenko, S. V. Filippova, and many others, studying various aspects of development of innovative forms of networked cooperation, including well-grounded strategies of economic growth in view of problems associated with European integration of Ukraine. Works by the enlisted authors determine theoretical and methodological aspects of competitive cluster development. Nevertheless, it is worthwhile to note, that mechanism of formation of cross-border cluster systems in Ukraine is not researched practically, which causes necessity to take a deeper look into this theme.

Statement of research objectives. Aim of the proposed work lies in research of social effects being the cluster externalities resulting from euroregional economic self-organization in the form of cross-border cluster systems in view of their being an essential and necessary precondition of quality advance in European integration of Ukraine.

Results. Social efficiency of cross-border clustering describes a degree of satisfaction with labor conditions and is determined by indicators of pop-